

3. Dochody ludności

3.1. Wprowadzenie

Podstawowym źródłem dochodów ludności, nie tylko w Polsce, ale w każdym cywilizowanym kraju, jest praca i związana z nią płaca. Ważną rolę odgrywają ponadto renty i emerytury, a w mniejszym stopniu stypendia i zapomogi socjalne czy inne źródła dochodów. Wśród tych ostatnich mieści się tzw. „szara strefa”, która w okresie transformacji przybrała w Polsce całkiem pokaźne rozmiary. Trudno jednak przyjąć jakąś wiarygodną liczbę osób czerpiących dochody z działalności w tej „strefie”, zwłaszcza że szacunki określają ją na poziomie ponad 10% ludności w wieku produkcyjnym. Źródłem dochodów jest też transfer do kraju pieniędzy osób pracujących poza jego granicami.

W rocznikach statystycznych najczęściej podaje się wyniki badań dotyczących dochodów i wydatków ludności oraz poziomu wynagrodzeń – i tego rodzaju dane, publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, były podstawą prowadzenia różnych analiz.

3.2. Dochody ludności w roku 1999

W 1999 r. przeciętny miesięczny dochód na osobę w Polsce wyniósł 550,43 zł i był zróżnicowany w przekroju 16 regionów kraju. Zróżnicowanie to, w sumie niezbyt duże, wyraża współczynnik zmienności (Wz) wynoszący 10,59%. Poziom dochodów ludności zamykał się natomiast w przedziale od 466 zł/osobę (woj. warmińsko-mazurskie) do 680 zł/osobę (woj. mazowieckie), przy wartości mediany 554,20 zł/osobę. Mieszkańcy połowy województw Polski mieli dochód wyższy, a połowy niższy niż przeciętnie w kraju. Najwyższy poziom dochodów uzyskiwali mieszkańcy województw: mazowieckiego, śląskiego i zachodniopomorskiego, zaś najniższy mieszkańcy województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego oraz podlaskiego (tab. 1, 9).

Przeprowadzona klasyfikacja województw pokazała regionalne zróżnicowanie dochodów ludności. I tak:

Relatywnie (1) bardzo wysokie w przekroju województw dochody uzyskiwali mieszkańcy województwa mazowieckiego, (2) dochody wysokie uzyskiwali mieszkańcy województw: lubuskiego, wielkopolskiego, małopolskiego, pomorskiego, łódzkiego, dolnośląskiego, zachodniopomorskiego i śląskiego, (3) dochody średnie mieszkańcy województw: opolskiego i kujawsko-pomorskiego, (4) niskie – lu-

Tabela 1. Dochody mieszkańców Polski w latach 1999 i 2006 (w zł na 1 osobę)

Województwo	1999	2006	Zmiany w latach 1999–2006 (1999=100%)
Dolnośląskie	580,91	852,98	146,8
Kujawsko-Pomorskie	512,88	771,08	150,3
Lubelskie	491,04	725,10	147,7
Lubuskie	549,26	842,29	153,3
Łódzkie	574,62	836,90	146,6
Małopolskie	559,65	765,10	136,7
Mazowieckie	680,05	1048,80	154,2
Opolskie	507,19	794,90	156,7
Podkarpackie	476,84	646,76	135,6
Podlaskie	479,16	816,10	170,3
Pomorskie	567,53	910,51	160,4
Śląskie	597,22	847,92	142,0
Świętokrzyskie	467,64	698,44	149,3
Warmińsko-Mazurskie	465,93	746,49	160,2
Wielkopolskie	559,23	814,16	145,6
Zachodniopomorskie	591,18	834,75	141,2
Polska	550,43	852,98	155,0

Źródło: Zestawienie własne wg danych GUS.

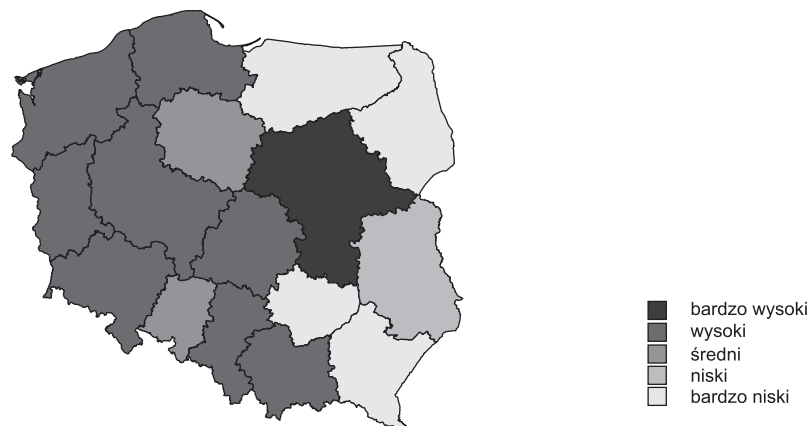
belskiego, a (5) bardzo niskie mieszkańcy województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego i podlaskiego.

Regionalne zróżnicowanie dochodów ludności w 1999 r. w układzie przestrzennym województw przedstawiono na rycinie 1. Wyraźnie zaznacza się 7 regionów o zróżnicowanym poziomie dochodów, w tym 1 o bardzo wysokim poziomie, 1 o wysokim poziomie (zachodnia część kraju), 2 o poziomie średnim, 1 niskim i 2 bardzo niskim (ryc. 1).

3.3. Dochody ludności w roku 2006

W 2006 r. przeciętny dochód na osobę w Polsce wyniósł 852,98 zł i był, co jest oczywiste, regionalnie zróżnicowany w przedziale od 646,76 zł (woj. podkarpackie) do 1048,80 zł (woj. mazowieckie), przy medianie 815,30 zł/osobę. Warto przy tej okazji podkreślić, że w 2006 r. za 1 euro należało w Polsce zapłacić co najmniej 3,60 zł.

Zróżnicowanie to w przekroju 16 regionów określał statystyczny współczynnik zmienności wynoszący $W_z = 11,0\%$, który jednak wskazuje na niezbyt duże międzyregionalne różnice w tym zakresie. W tym roku (2006) jednak już tylko w trzech regionach kraju dochód na osobę przekraczał średnią wartość krajową (tab. 1). Miało zatem miejsce relatywne zubożenie mieszkańców 13 regionów kraju

Ryc. 1. Przeciętny miesięczny dochód na osobę w 1999 r.

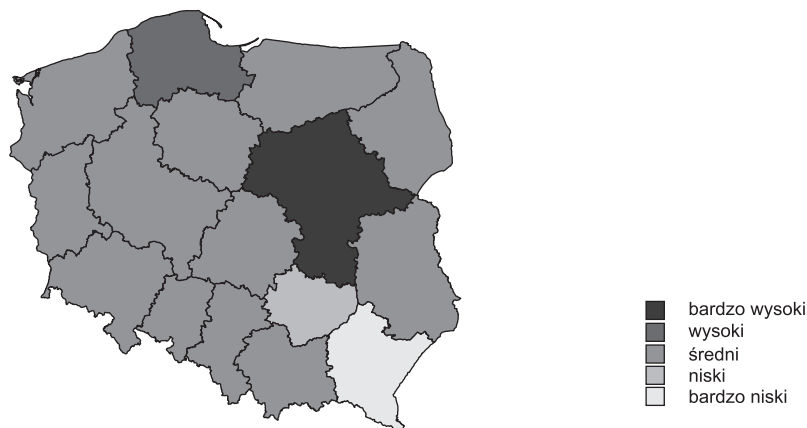
(mediana przyjmuje niższą wartość od średniej) (tab. 1, 9). Mimo niewielkiego, w wymiarze statystycznym, zróżnicowania poziomu dochodów, zwrócić należy uwagę na istniejące dysproporcje oraz wyraźne spłaszczenie dochodów w zdecydowanej większości województw, co właśnie wpłynęło na stosunkowo niski poziom zróżnicowania dochodów (współczynnik zmienności). Najwyższe dochody w 2006 r. uzyskiwali mieszkańcy województw: mazowieckiego, pomorskiego oraz dolnośląskiego i śląskiego, natomiast najniższe województw: podkarpackiego, świętokrzyskiego, lubelskiego i warmińsko-mazurskiego (por. tab. 1).

Przeprowadzona klasyfikacja pokazuje różnice, jakie w zakresie poziomu dochodów charakteryzują poszczególne województwa. I tak: (1) bardzo wysoki poziom dochodów uzyskują tylko, podobnie jak w roku 1999, mieszkańcy województwa mazowieckiego, (2) wysoki poziom mieszkańcy województwa pomorskiego, (3) średni poziom dochodów mieszkańcy województw: dolnośląskiego, śląskiego, lubuskiego, łódzkiego, zachodniopomorskiego, podlaskiego, wielkopolskiego, opolskiego, kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, warmińsko-mazurskiego i lubelskiego, (4) niski mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, a (5) bardzo niski – podkarpackiego.

Rycina 2 obrazuje zróżnicowanie struktury regionalnej Polski w 2006 r. w zakresie dochodów ludności. Wyraźnie dominuje średni poziom dochodów, w którego obszarze, jako wyspy, zaznaczają się województwa, których mieszkańcy uzyskują bardzo wysokie, wysokie, niskie i bardzo niskie dochody.

Jest rzeczą oczywistą, że dla kształtowania się poziomu dochodów ludności charakterystyczne jest nie tylko regionalne ich zróżnicowanie, ale także zróżnicowanie w poszczególnych gospodarstwach domowych, zwłaszcza przy uwzględnieniu tzw. minimum socjalnego.

Według danych Institute of Labour and Social Studies, średnie miesięczne minimum socjalne w 2007 r. w Polsce w rodzinie 4-osobowej wynosiło 626 zł/osobę, zaś dla osoby prowadzącej samodzielne gospodarstwo domowe 802 zł. Wprowadzie średnie dochody na osobę w każdym województwie przekraczają minimum socjal-

Ryc. 2. Przeciętny dochód na osobę w 2006 r.

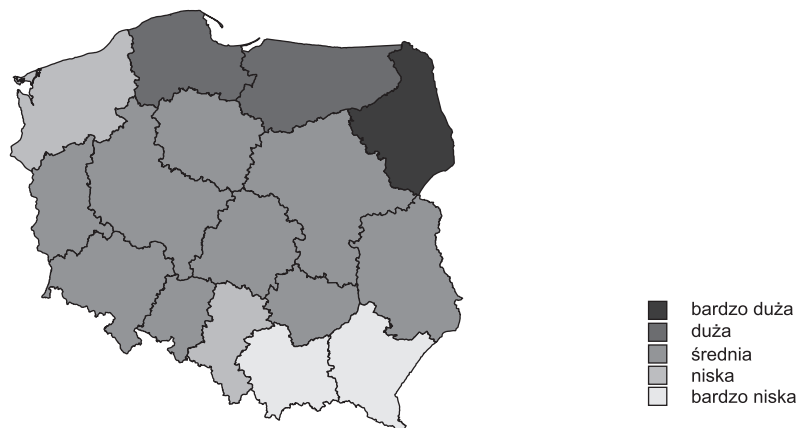
ne, to jednak szacuje się, że ponad 10 mln osób żyje w kraju poniżej minimum socjalnego (ok. 30% populacji). Ta sama jednostka badawcza oszacowała minimum egzystencji, które w odniesieniu do 4-osobowej rodziny wynosi 1334,60 zł/miesiąc, co w przeliczeniu na osobę oznacza sumę 333,60 zł. Są to właściwie sumy zapewniające zaledwie wegetację, co praktycznie oznacza, że rodziny zbliżające się do tej kwoty żyją w skrajnej nędzy. W takiej sytuacji znajduje się ponad 7,8% osób mieszkających w Polsce. Do grupy tej należą przede wszystkim bezrobotni, bezdomni, niektórzy emeryci (zwłaszcza chorujący), osoby niewykształcone, osoby ze środowisk patologicznych itp. Co więcej, bieda zaczyna mieć w Polsce charakter dziedziczny.

3.4. Zmiany w poziomie dochodów ludności w latach 1999–2006

W okresie 1999–2006 przeciętny dochód na osobę w Polsce zwiększył się o 55% i podniósł do poziomu 852,98 zł. Nastąpiło więc wyraźne zwiększenie poziomu przeciętnych dochodów (o kwotę 302,55 zł).

Zróznicowanie wskaźnika wzrostu dochodów ludności w tym okresie zawierało się w przedziale od 135,6% (woj. podkarpackie) do 170,3% (woj. podlaskie).

Przeprowadzona klasyfikacja pozwoliła wydzielić konsekwentnie, zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi, 5 klas zróżnicowania przyrostu dochodów. I tak: (1) bardzo wysoki przyrost dochodów ludności charakteryzował mieszkańców województwa podlaskiego, (2) wysoki mieszkańców województw: pomorskiego i warmińsko-mazurskiego, (3) średni mieszkańców województw: opolskiego, mazowieckiego, lubuskiego, dolnośląskiego, łódzkiego i wielkopolskiego, (4) niski mieszkańców województw śląskiego i zachodniopomorskiego, natomiast (5) bardzo niski mieszkańców województw: małopolskiego i podkarpackiego (por. tab. 1 i ryc. 3).

Ryc. 3. Dynamika wzrostu dochodów w latach 1999–2006

Trudno jest bez prowadzenia badań szczegółowych wskazać na czynniki takiego stanu rzeczy. Za logiczną można by uznać taką sytuację, w której najwyższy wzrost dochodów w badanym okresie wykazują regiony o najniższym poziomie dochodów w okresie wyjściowym, a najmniejszy te o poziomie najwyższym. Tak jednak nie jest. Współczynnik korelacji między dochodami ludności w roku 1999 a wskaźnikiem wzrostu tych dochodów w latach 1999–2006 przyjmuje niewielką wartość ujemną ($r = -0,2129$), co pozwala wyciągnąć wniosek o braku jakichkolwiek wyraźnych zależności w tym zakresie z nieznaczną tendencją do odwrotnej proporcjonalności. Oznacza to, że nieco większy przyrost dochodów w latach 1999–2006 charakteryzował województwa o niższym poziomie dochodów w 1999 r. niż województwa o wyższym poziomie dochodów. Jest to jednak prawidłowość statystycznie nieistotna, na co wskazuje wartość współczynnika korelacji.